

Helga Samset

Bibelfortellerboka

Kino i hodet til barn og unge

Verbum

Helga Samset

Bibelfortellerboka

Kino i hodet til barn og unge

Verbum

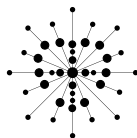
© Verbum Forlag 2010
ISBN 978-82-543-1161-5
www.verbumforlag.no / www.bibel.no

Sats: Type-it AS, Trondheim
Trykk og innbinding: AIT Otta AS
Omslagsdesign: Cecilie Forfang, c-form.no
Boka er satt med Minion 11,3/15,2 og trykket på 90 g Munken Print Cream 1,5

Bibeltekstene er hentet fra *Bibelen* 1978/85 og *Det nye testamentet* 2005 utgitt av Det Norske Bibelselskap. Gjengitt med tillatelse.

Diktet «Alt er så nær meg» av Inger Hagerup s. 35: gjengitt med tillatelse

Utviklet med støtte fra Størst av alt – trosopplæring i Den norske kirke.

STØRST AV ALT
TROSOPPLÆRING I DEN NORSKE KIRKE

Innhold

Forord	9
Innledning	11
Kapittel I: Bibelfortelling for barn	13
Å fortelle fra bøkene bok	13
Hva er muntlig fortellerkunst?	14
Et samspill	14
Den hellige skrift	15
Bibelens språk og fortellerens muntlighet	17
Fortellinger i Bibelen	21
Barnets landskap	24
Størst i Guds rike og kniven på strupen	25
Fortelling for ulike alderstrinn	27
Alt er så nær meg	34
Et par sanselige øvelser	37
Tjo-hei-formidleren	39
Når fortelling får andre former	40

Kapittel 2: Forberedelse	42
Konsentrert fortelling, hektisk virkelighet	42
Hva og hvor?	44
Oversikt	46
David og Batseba som eksempel	47
Tekstens sammenheng	50
Tegn kart	52
Fortell på tid	54
Skriv ned skjelettet	55
Dette er historien om	57
Heldigvis/uheldigvis	58
Fordypning	61
Indre kino	61
Still spørsmål	63
Tegne i luften	64
Tegne fortellingen	66
Karakterkart	67
Intervju	68
Egen opplevelse	69
Innøving	70
Fortell høyt!	70
Handling, beskrivelse, følelse	72
Hvordan beskrive følelser?	75
Språkdrakt	77
Fortelle, forklare, aktualisere	83
Synsvinkel	88

Fortid og nåtid.	90
Direkte og indirekte tale.	91
Rammefortelling	93
Kroppsspråk	96
Stemmebruk	100
Karakterenes stemme	101
Begynnelse, midte, slutt – overganger	103
Prøv ut fortellingen	105
Skrive ned fortellingen?	106
Kapittel 3: Framføring og etterarbeid	108
God tid!	108
Ytre forstyrrelser	108
Rommet	109
Lytterne	112
Oppvarming	115
Fortellerstunden	118
Introduksjon	118
Kom i gang!	120
Skap bilder.	121
Samspillet med publikum.	122
Når lytting ikke oppstår	125
Avslutte fortellingen	126
Evaluerings	127
Etterarbeid	128
Hvorfor og hvordan	128

Samtale og tydeligste bilde	130
Hva svarer du?	134
Kapittel 4: Eksempler	136
Bruk impulsene!	136
Lignelsen om den ene sauene og de nittini	138
Forslag til innøving	139
4–6 år	139
Forslag til fortelling	140
7–10 år	143
Forslag til fortelling	143
Jesus går på vannet	147
Forslag til innøving	148
11–13 år	148
Forslag til fortelling	149
14 år og oppover	152
Forslag til fortelling	153
En liten, avsluttende påminnelse	155
Litteratur	156
Bibel og barn	156
Barneteologi	157
Fortellerkunst	158
Stemmebruk	159
Skjønnlitteratur med Bibelen som utgangspunkt	159

Forord

Kino i hodet. Det er en frase som stadig går igjen i denne boka. Fortellerens viktigste oppgave er å skape kino inne i tilhørerens hode. Men skal de indre bildene oppstå, må fortelleren ha dem selv, hun må ha vært der, enten reelt eller via fantasien.

Da Gud kalte Esekiel til å bli profet, skjedde det på en ganske drastisk måte:

Jeg åpnet munnen, og han lot meg ete bokrullen. «Menneske,» sa han, «mett din mage og fyll dine innvoller med denne bokrullen som jeg gir deg.» Da åt jeg den, og den smakte søtt som honning.

Esek 3,2–3

Intensiteten og kompromissløsheten i dette bildet synes jeg er talende, også for en forteller: «Mett din mage og fyll dine innvoller med denne bokrullen som jeg gir deg.»

Å fortelle er å åpne opp for historien du arbeider med, og la den virke på kropp og sjel. Det holder ikke å se på, tenke på, vite om. ET! Noen historier er lette, små delikatesser, andre er tungt fordøyelige saker. Men de skal spises, de skal fordøyas, de skal være i kroppen lenge og bli til næring for deg. Bare da kan fortellingene forandre deg, og bare da kan du virkelig gi dem videre.

Måtte denne innføringen i fortellingens kunst mette din mage

og fylle dine innvoller! Måtte Bibelens fortellinger smake søtt som honning!

Denne boka er basert på en fortellers erfaring, og den har et praktisk fokus. Temaet bibel, barn/ungdom og fortelling er enormt og sprenger dette formatets rammer. En teolog kunne skrevet svært relevant om temaet, en pedagog eller kateket likeså. Det ville blitt annerledes bøker enn denne. Her er vi først og fremst opptatt av konkret veiledning for den som forteller, med fokus på barn og unge som målgruppe, og med Bibelen som utgangspunkt. Målet er å gi fordypning og inspirasjon til eget arbeid videre.

Boka er full av øvelser. De har jeg primært lært i det norske fortellermiljøet, med utgangspunkt i Høgskolen i Oslo, hvor jeg var del av det første kullet som studerte muntlig fortelling i 1995. Disse øvelsene er blitt et felleseie. Men en gang var det jo noen som først begynte å bruke dem, og kanskje skulle navn vært nevnt. Men det er som med gode historier: Når man har fortalt dem mange nok ganger, er det ikke lenger så mange som husker hvem som begynte å fortelle, det er historien som er viktig. Jeg har derfor valgt å utelate eventuelle opphavskvinner og -menn, mest fordi jeg ikke vet hvem de er. Derfor: ingen nevnt, ingen glemt. Men stor takk til alle gode hjelpere på veien!

Takk også til Verbum Forlag, og til min kjæreste Per Jostein.
God lesning!

Oslo, juni 2010
Helga Samset

Innledning

Boka er inndelt i fire kapitler. Den første delen forklarer begrepet muntlig fortelling og ser på fortellerens utfordringer i møte med Bibelen. Vi tar også for oss barnets landskap, hvordan barn omtales i Bibelen og litt om fortelling for ulike aldersgrupper. Del to og tre er bokas hovedanliggende – en praktisk innføring i forberedelse og fordypning i en gitt bibelfortelling, grundig om selve fortellerstunden, evaluering og etterarbeid. Del fire presenterer eksempler på hvordan to klassikere fra Det nye testamente kan tilrettelegges for ulike aldersgrupper. Da tar vi utgangspunkt i øvelsene fra kapittel 2.

Visste du at:

- Hvert år er det rundt 6000 søndagsskolelærere rundt omkring i landet som forteller bibelhistorier til 37 000 barn i 1400 søndagsskoler.
- I barne- og ungdomsskolen formidler lærere fortellinger fra Bibelen, både i RLE-faget og andre fag. I RLE-faget arbeides det på alle klassetrinn med sentrale bibelske fortellinger.

- Rundt 500 kirkelig ansatte arbeider med barn og unge, og de forteller jevnlig, på ulikt vis og med fynd og klem fra Bibelen. Det samme gjør mange av de 20 000 frivillige i kirkens barne- og ungdomsarbeid.
- På julaften er bortimot 600 000 mennesker landet over samlet til julaftensgudstjeneste. Juleevangeliet er dermed den bibelfortellingen som har aller flest tilhørere.

Kapittel I: Bibelfortelling for barn

Å fortelle fra bøkens bok

«Skal jeg fortelle deg noe?» Slik må det ha vært en gang! Da Gud hadde formet menneskene og gitt oss språkets mulighet. Da vi hadde oppdaget verden og løpt omkring en stund.

«Skal jeg fortelle deg noe?» Små ord i en endeløs ørken, små bilder fra munn til øre. Gjennom minner og lengsler ble bildene levende – små ord ble til store fortellinger! Skatter og lys fløt som en langsam elv fra en generasjon til den neste. Og da tiden var moden, skrev noen historiene ned.

«Skal jeg fortelle deg noe?» Et knippe av menneskenes fortellinger ble til Bibelen. De små ordene som løp over leppene, ble til sterke bokstaver i en mektig bok.

For slik er det: Fortelleren var før Bibelen ble til, og Bibelen har skapt fantastiske fortellere!

Nedenfor skal vi se på hva muntlig fortelling er, og vi skal ta for oss møtet mellom fortelleren og Bibelen.

Hva er muntlig fortellerkunst?

En kort og finfin definisjon er denne: Muntlig fortellerkunst er «poor man's cinema»!

Fattigmannskinoen, for alle de generasjoner og folkeslag som skapte bilder i hverandres hode. Det gikk og det går fra munn til øre – alle har vi vel hatt en forteller i nærheten: bestefar, mamma, historielæreren, naboen. Levende fortelling som gir bilder i hodet. Fellesskapet som oppstår når en historie deles. Og historiene som forandres, utvides, forsterkes, glemmes – alt etter hvem som hører, og hvem som forteller videre. Kino i hodet! Det er fortellingens magi.

Et samspill

Uten fortelleren, ingen fortelling. Uten lyttere, ingen gjenklang, ingen gjenkjennelse som gir liv. Muntlig fortelling er et gjensidig samspill! Her er et illustrerende bilde fra tegnekunsten: En forteller søker sjelden å skape et detaljert portrett med sin historie, heller en kroki. Det vil si et portrett med få, men svært presise og talende streker. Det tegneren har utelatt, fyller seeren straks inn med sin egen fantasi, og slik blir bildet helt. Lytteren skaper altså bildet sammen med fortelleren – hun fyller ut blanke partier i tegningen med mening. Dette skjer på én betingelse: at tegningen er godt nok laget. Når dette skjer, begynner vi å nærme oss kunsten! Da vil lytterne med sin respons fylle ut bildet og gi farge og nyanser til det gode riss fortelleren har skapt. En god forteller behøver publikum for å forstå sin egen historie bedre,

og for å vektlegge og utfylle de sider av fortellingen som trenger det. Akkurat som vi synger en sang på ulike måter, alt etter dagsform, humør og hvem vi er sammen med, vil fortellingen også veksle i temperatur og betoning, alt etter hvem vi deler den med.

Og viktigst av alt: Fortellingens forutsetning og belønning er stillheten. I den finner vi konsentrasjon og evne til å lytte. Inni mellom ler vi, spør vi, prater vi sammen, men vi vender alltid tilbake til stillheten – den er fortellingens åndedrett.

Den hellige skrift

Bibelen begynner med en fortelling. Verden begynner med en fortelling!

I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden. Jorden var øde og tom, og mørke lå over havdypet. Men Guds ånd svevet over vannet. Da sa Gud: «Det bli lys!» Og det ble lys.

1 Mos 1,1–3

Lenge ble de fleste av Bibelens historier fortalt fra munn til øre, fra forteller til lytter. Så ble de nedtegnet, og det som for mange er Den hellige skrift, ble til.

Vi skal nå se på noen av de utfordringene fortelleren står overfor i møte med Bibelen. For det er ikke en hvilken som helst bok!

- Bibelen er grunnlaget for verdens største religion. Forskere har brukt livet sitt på granskning og tolkning av ord

og tekster. Bibelen har ulike sjangere litteratur og er skrevet over et langt tidsrom for et par tusen år siden i Midt-Østen. Skal du nærme deg fortellingene, har du stor nytte av å orientere deg i fag som litteratur, teologi og historie. Her er det mye å lære og mye å forstå, både for hode og hjerte!

- Fortellingene i Bibelen står i en sterk formidlings- og forkynnertradisjon her i landet og i ulike kirkesamfunn verden over. Det gir sterke føringer for et fortelleruttrykk.
- I Norge er det færre som kjenner bibelfortellingene nå enn det var for bare femti år siden. Å vite hvilket utgangspunkt lytterne har, kan være utfordrende. Det kreves også erfaring og kunnskap for å se hvordan tilhørerne oppfatter og tar imot historiene. Det vil variere mye mht. alder, bakgrunn og forutsetninger.
- Men fremfor alt: Bibelen er grunnlaget for menneskers tro og identitet. For svært mange er disse tekstene hellige. Derfor har mange sterke følelser og meninger om hvordan tekstene kan og bør formidles. Slik også for dem som har et ambivalent eller negativt forhold til Bibelen, og som på sin måte har sterke følelser. Dette gjelder også for fortelleren selv. Hennes personlige forhold til Bibelen vil farge formidlingen.

Og hva er så ditt personlige forhold til Bibelen? Det er et stort spørsmål, og det vil prege hele måten din å fortelle på. Går du

i dypet med en bibelfortelling, vil det også med tiden forandre forholdet ditt til boka. Så gi gjerne dette temaet større rom enn det vi gjør her, for det er komplekst og mangfoldig, og rikt på muligheter. Hva er ditt personlige forhold til Bibelen? Herved inviteres du til å meditere over ulike begreper som kanskje kan åpne opp for ulike fornemmelser. Ta deg tid, og gi rom for både gode og ambivalente følelser. Vend gjerne tilbake til denne meditasjonen senere.

Den hellige skrift. Smak på de tre ordene. Den hellige skrift. Hvilke følelser vekker de ordene i deg?

Hva betyr det for deg at noe er hellig? Opplever du Bibelen som hellig – og hva innebærer det i så fall?

Smak også på dette begrepet: Guds ord. Hva betyr det? Hvordan virker det på deg? Hva er Guds ord?

Og hva opplever du i møte med Bibelens fortellinger? Hva åpner disse fortellingene i deg?

Bibelen, disse tekstene som mange kaller Den hellige skrift og Guds ord. Hvem er du i møte med denne boka?

Bibelens språk og fortellerens muntlighet

Fortelleren skaper sine egne ord. Hun forteller det hun ser, det hun har opplevd. Er historien fra egen virkelighet, finnes jo minnene der. Da gjelder det å gi den levende kinoen et godt

og flytende språk! Er historiene fra en annen virkelighet, som bibelfortellinger eller eventyr, er prinsippet likevel det samme: Fortelleren deler det hun ser, det hun har opplevd. Bare med dette som utgangspunkt blir formidlingen troverdig og fortellingen levende. Eventyrfortelleren sier jo ofte avslutningsvis: Jeg veit det, for jeg var der sjøl! Å ha «vært der sjøl» krever stort forarbeid – iblant et helt liv av erfaring.

Men hva gjør fortelleren når hun møter Bibelen, en tekst som til de grader også har «vært der sjøl»? Hvordan skal fortellerens egen erfaring og språkføring møte den bibelske på en fruktbar måte?

En norsk filmskaper sa en gang dette om å skape noe nytt basert på andres verk: «Å ha respekt og ikke-respekt i rette doser er nøkkelen. Den balansegangen er viktig! Du må hele tiden søke utgangspunktet, drikke av den kilden du er gitt. Samtidig – har du for stor respekt for materialet, blir du lett redd for å gjøre feil eller krenke noen. Og med den angsten i kroppen finner du ikke frihet til å være kreativ og skape ditt eget. Og det er du faktisk avhengig av for å yte deg selv og utgangspunktet ditt rettferdighet.»

Jeg tror dette sitatet på en fin måte setter ord på den muntlige bibelfortellerens dilemma: Bibelens språk er verdenslitteratur på øverste hylle. Det er så direkte, så vakkert, så underfundig og storslått enkelt at det i seg selv former et livslangt pensum i litterær våkenhet. Samtidig gjør Bibelens formfullendte språk fallhøyden stor: Hvordan kan jeg, med egne ord, unngå å for-

flate og uthule tekstenes innhold? Vil det ikke være fare for at jeg i beste mening lager gråstein av gull? Vil det ikke, i møte med visse tekster, være bedre å lese høyt fra Bibelen eller pugge teksten utenat? For ofte har jo teksten så mange lag av betydning, at det å bytte ut ordene eller snu på dem bare vil ødelegge ...

Først av alt: Mist ikke motet av kontrasten mellom Bibelens språk og dine egne ord. Nettopp i dette spennet ligger jo utgangspunktet for et spennende og viktig møte! Og la nivået på Bibelens tekster inspirere ditt eget arbeid med ordene. Her er så mye å hente! Se samtidig på balansegangen «respekt og ikke-respekt». Hva innebærer den for deg? Trenger du større mot til å fristille deg og bruke Bibelens materiale mer fritt, eller har du behov for større varsomhet og oppmerksomhet i ditt møte med Bibelens egenart og språk? Svarene på dette varierer fra person til person, og det er svært verdifullt å finne ut av. Har du for stor respekt, blir den lett til frykt, og har du for stor kjærlighet, kan den binde deg. Og motsatt vil det å gi blaffen i utgangspunktet heller ikke være fruktbart. Da er det kanskje ikke bibelfortelling en skal fordype seg i.

Det finnes altså flere veier å gå: En forteller kan la sitt uttrykk blomstre langt borte fra Bibelens opprinnelige språkføring og form, men likevel forholde seg konstruktivt til kilden. Andre vil la seg påvirke mer direkte, og la Bibelens språk fargelegge sitt eget. Da kan en miks av egne formuleringer og bibelske sitater fungere bra. Andre igjen vil pugge utenat og resitere det som står skrevet. Disse veiene og alle deres avstikkere er fine, så lenge

utøveren er bevisst valgene sine og forblir tro mot den retningen hun har valgt. Hvor langt bort fra utgangspunktet det er ønskelig å gå, vil også ha mye med selve bibelteksten å gjøre. Når Jesus sier «*Jeg er livets brød*» eller evangelisten sier «*I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud,*» er ordene så meningsbærende og karakteristiske i seg selv at de vanskelig kan erstattes. Da er det kanskje best å lese teksten høyt eller å lære den utenat. Eller man kan innarbeide sitatene i sin egen fortelling.

Å ha teft og klokskap i møte med Bibelens språk er altså en kunst. Men la oss samtidig ikke glemme at Bibelen er en gave til alle enfoldige, også de blant oss som ikke er så flinke med ord. For fortellingene spør ikke etter vår formuleringsevne, de spør etter hjertet.

Til slutt: Se på all den kunst som er blitt skapt med Bibelen som utgangspunkt opp gjennom historien! Her finnes et vell av uttrykksformer, innfallsvinkler, tilnærminger og individuelle variasjoner. Mange kunstnere var kunnskapsrike, respektfulle og trofaste i møte med det en kan oppfatte som Bibelens utgangspunkt og egenart, andre tok en flik av inspirasjon fra boka, forkastet resten og skapte sitt eget. Alt er mulig for den som tror!

Fortellinger i Bibelen

Bibelen er en bok med mange forskjellige skrifter og sjangere, fortalt og nedskrevet gjennom generasjoner i et tidsspenn på nesten to tusen år. Her finnes fortellinger, brev, poesi og salmer, profetier, lovstoff, slektstavler ... Hvor er de gode fortellingene i dette mylderet?

De er tallrike – Bibelen er et skattkammer for en forteller. Mange av historiene kan gjengis ordrett om en skulle ønske det, mens andre trenger en del klipping og liming for å fungere. Og noen av Bibelens tekster er ikke egnet for fortelling.

Lange enetaler eller brev er ikke fortellinger, men de kan ha fortellende elementer. Poesi, salmer og åpenbaringsbilder er ikke fortelling, men iblant kan overgangen skimtes – dikt og kraftfulle bilder kan veves inn i en fortelling med hell. Selv lovstoff og slektstavler kan fungere i små porsjoner, om sammen-setningen av materiale er god!

Ofte vil du som søndagsskolelærer, trosopplærer, pedagog eller prest ha kirkeårets tekster som utgangspunkt når du skal fortelle, og med det er rammene gitt. Men ta nå et steg tilbake, og glem ferdige opplegg et øyeblikk. For hvilke historier er du mest glad i selv?

Gjør gjerne denne lille øvelsen: Sett deg ned med et ark, skriv ned alle bibelfortellingene du kommer på. Det er flere enn du tror! Bruk litt tid på disse – hvilke kan du godt, hvilke kjenner du bare til, og ikke minst: Hvilke historier liker du, hvilke er du trukket mot? For slik er det – de beste fortellingene kom-

mer fra munnen til den som elsker dem! Hvilke historier har du god erfaring med å formidle til andre? Til hvilke alderstrinn? Bli bevisst på det repertoaret du har, og se hvordan det kan utvides! Sett gjerne fortellingene inn i kronologien av bibelfortellinger nedenfor, og se hvor i rekken du befinner deg: Er det de store fortellingene i Det gamle testamentet som trekker, eller er det Jesusfortellingen og kanskje noen av lignelsene? Eller har du god spredning over hele boka? Gled deg over det du kan, og la deg inspirere av alt som ligger foran!

En annen vei inn til Bibelens fortellerskatter er å studere barnebibler i ulike varianter. Her er det mye å lære!

- Hvilke historier er tatt med og hvilke er utelatt?
- Hvilke situasjoner i de enkelte fortellingene er gitt fokus, og hvilke er neddempet eller utelatt?
- Hvordan er språkføringen? Har de holdt seg nært til Bibelens språk, flyter formuleringene, er rytmen god?
- Hvordan er stoffet tilrettelagt for barn? Er språket forenklet, og om så er, beriker det eller forflater det fortellingene?
- Hvordan begynner og avsluttes de ulike sekvensene, og hvordan er overgangene fortellingene imellom?
- Hvordan er fortellergrepet i boka som helhet? Er det tatt i bruk rammefortellinger, fortellerstemme eller lignende?
- Hvilket bilde gis av datidens kultur? Hvordan tolkes denne opp mot vår?
- Hvordan forklarer barnebiblene vanskelige begreper (for

eksempel synd, nåde, offersted). Integrerer de forklaringer i fortellingene?

En bok har muligheter til illustrasjoner, faktabokser, skrifttyper etc. som den muntlige fortellingen ikke har. Likevel er det et vell av tips å hente her! Vær bevisst på hva du liker og misliker, og følg den impulsen. Det hjelper deg videre på din egen vei som forteller.

Her er en grov oversikt over Bibelens fortellermateriale, i kronologisk rekkefølge:

Det gamle testamentet

Urfortellingen (1 Mos 1–11) *Skapelse og syndefall, Noahs ark, Babels tårn*

Job

Fedrehistorien (1 Mos 12–50) *Abraham, Isak, Jakob, Josef, Sara, Rebekka, Rakel, Lea*

Eksodushistorien (2–5 Mosebok) *Israels trelldom og utgang fra Egypt med Moses som fører, ørkenvandring, lovpakt på Sinai (lengre sekvenser med lovstoff vevd inn i fortellingen)*

Erobring og dommertid (Josva, Dommernes bok, Ruts bok) *Landet erobres med Josva som leder. Gode enkelthistorier som Samson og Rut*

Kongetiden (bl.a. Samuelsbøkene, Kongebøkene, Krøniken)
Saul, David, Salomo, en rekke profeter

Fangenskap og avhengighetstid (profetbøker m/Daniel, samt
Esra, Nehemja og Ester) *Fine enkelthistorier: Daniel og Jona*

Det nye testamentet

Jesu liv, død og oppstandelse (Matt, Mark, Luk, Joh) *Kjernemateriale! Med lignelsene som små gullgater innimellom ...*

Aposteltiden (Apostlenes gjerninger, brevlitteraturen) *Evangeliet om Jesus spres. Fortellingene er i Apostlenes gjerninger: pinsen, Peters gjerning, Paulus' omvendelse og misjonsreisene*

Johannes' åpenbaring *Fremtidsvisjoner med flere kraftfulle bilder*

Barnets landskap

Barn är ett folk och dom bor i ett främmande land

Beppe Wolgers, fra visen «Det gåtfulla folket»

Avstanden er der – det er som et stort og ukjent land. Mellom meg som er voksen og barna, mellom meg og ungdommene. Dette fremmede landet som barna og de unge er bærere av – hva vet jeg om det, og hva har jeg glemte? For jeg har jo vært der selv! I dette avsnittet søker vi barnets virkelighet. Vi ser på to ulike barneskjebner fra Bibelen og tar for oss fortelling for ulike

alderstrinn. Vi går på vår egen barndoms stier og lar tanker om god formidling for barn og unge få blomstre.

Størst i Guds rike og kniven på strupen

Lev deg inn i to erfaringer – to ytterpunkter:

Da sa Isak til sin far Abraham: «Du far!» Og han svarte: «Ja, gutten min.» Isak sa: «Se, her er ilden og veden, men hvor er lammet som vi skal ofre?» Abraham svarte: «Gud vil nok selv se seg ut et offerlam, gutten min.» Og så gikk de videre sammen, de to.

Da de kom til det stedet Gud hadde sagt, bygde Abraham et alter der og la veden til rette. Så bandt han Isak, sønnen sin, og la ham på alteret, oppå veden. Og Abraham rakte ut hånden og tok kniven for å ofre sin sønn.

1 Mos 22,7–10

Se for deg Isak. Hvordan går han, hvordan er han kledd, hvordan er ansiktet hans? Han går oppover mot fjellet sammen med pappa. I armene bærer han ved. Hvordan banker hjertet i brystet hans, hvordan lyser øynene? Hva bor i vesle Isaks blikk? Han, et så etterlengt og elsket barn, har han på noen måte mistanke om svaret på det han spør etter? «Hvor er lammet vi skal ofre?» Når forstår Isak hva det er faren gjør med han? Skriker han, gjør han motstand når han blir bundet? Han legges oppå den veden han selv har båret. Vesle Isak ser kniven over sitt eget bryst. Hva ser han på – kniven eller farens øyne?

Når skal Isak som voksen mann finne et språk for det som skjedde på fjellet i Moria-landet en gang for lenge siden? Vil han noensinne huske det, eller må sinnet fortrenge det umulige for i det hele tatt å overleve? Hvem skal en gang trøste Isak?

Nettopp da kom disiplene og spurte Jesus: «Hvem er den største i himmelriket?» Da kalte han til seg et lite barn, stilte det midt iblant dem og sa: «Sannelig, jeg sier dere: Uten at dere vender om og blir som barn, kommer dere ikke inn i himmelriket. Den som gjør seg selv liten som dette barnet, han er den største i himmelriket. Og den som tar imot et slikt lite barn i mitt navn, tar imot meg.»

Matt 18,1–5

Tenk deg at du er det lille barnet. Du sitter på gulvet og ser opp på de voksne. Det er ganske mange her inne. Der er Jesus. Har du møtt han før, har du hilst på han, har han holdt hånden din eller rusket deg i håret? Hvordan er blikket hans? Er han snill? Er Jesus som de andre, eller er han liksom annerledes?

Nå snakker han med de voksne, det er noe som er viktig. Så ser han på deg, han ber deg komme. Hvordan oppleves det, banker hjertet ditt? Du går bort til Jesus. Hva gjør han? Tar han deg opp på fanget, legger han hånden på hodet ditt? Hvordan er den berøringen, hvordan føles det når alle ser på deg? Jesus snakker. Forstår du hva han sier? Hvordan er klangen av stemmen hans, hvordan er melodien i ørene dine? Hva strømmer gjennom deg

når alt dette skjer? Kan du siden gjenkjenne den fornemmelsen? Hvem ble du ved Jesu berøring?

Bibelen viser oss svært ulike sider ved det å være barn. Det trygge barnet som bærer himmelrikets hemmeligheter, og barnet overgitt til den uforståelige råskap som alle mennesker før eller siden lærer å kjenne – noen ganger også fra mamma og pappa. Det finnes mange fortellinger, og mange måter å forstå dem på. Bibelen avspeiler den menneskelige virkelighet i all sin gru, og i all sin ømhet og skjønnhet. Fordi vi kjenner oss igjen, er dette gode historier. Ikke fordi de alltid snakker fordelaktig og vakkert om hvem vi er og hva vi gjør, men fordi de snakker sant. I denne sannheten ligger de vakreste juveler om det menneskelige gjemt, og de avgrunns mørke skyggene. Bakenfor, bortenfor og midt i alt dette formes bildet av en medlevende Gud.

Fortelling for ulike alderstrinn

Hvilken aldersgrense ville du ha satt på den ovenstående fortellingen om Abraham og Isak? Når i livet tror du en slik fortelling gir gjenklang i et barn, og når vil den virke uforståelig eller avskrekkende? Hva avgjør? Barnets alder? Hvem som forteller, i hvilken sammenheng, på hvilken måte? Det indre bildet av kniven over Isaks bryst vil nok virke annerledes for et barn som sitter trygt på pappas fang, enn for et ensomt barn som får fortellingen servert av en ukjent mann i en halvmørk møtesal med vonde stoler sent på kveld, for siden å måtte traske hjem alene over kirkegården ... Sammenhengen og hvem som forteller, har

mye å si! Er jeg som lytter ivaretatt? Er den som forteller, en trygg person? Er det en jeg kan snakke med om det farlige etterpå? Tør og kan jeg spørre?

Jeg hadde en gang en lærerik erfaring. En gruppe barn skulle overnatte i kirken, og jeg skulle fortelle godnatteeventyr for dem. De var fra seks år og oppover. Jeg valgte et folkeeventyr som vanligvis fungerer optimalt for den aldersgruppa. Men nå, sent på kveld og langt fra mamma, ble flere av barna redde. Jeg måtte sitte tett inntil dem, bruke lav stemme og nedjustere trollkjer-ringa kraftig for å komme godt igjennom. Etterpå måtte jeg bli litt hos dem, hilse på kosedyr og småprate om fortellingen. Da var eventyret fordøyd, og de kunne sove trygt. Tid på døgnet forsterker alt! Denne situasjonen kunne blitt helt feil om jeg ikke hadde hatt nærvær nok til å registrere at flere av barna var skjøre og trengte beskyttelse. Da jeg så det, valgte jeg å bryte fortellingen et øyeblikk og si: «Nå setter vi oss litt tettere sammen! Og om det er noen her som trenger bamsen sin eller noen å holde i hånda, så gjør det! For her blir det nok litt skummelt etter hvert ... Tør dere å være med på det?» Da blei barna ivrige og ville møte det skumle. De var forberedt, og vi kunne sammen gå inn i eventyret.

Å tilpasse seg publikum og justere fortellingen etter dem – der ligger ofte nøkkelen. Om du vet at du kjenner gruppa, at de er trygge og kan prate åpent etterpå, kan du kanskje fortelle ganske sterke historier til forholdsvis små barn. Eller kanskje kan du ikke det. Prøv deg alltid fram, vær varsom og åpen! En fortel-

ler med klokskap og nærvær, som med følsom fleksibilitet finner veien inn til det aktuelle publikummet, kan formidle de fleste bibelfortellinger til de fleste aldersgrupper. Dessuten vil nok denne fortelleren være klok nok til å utelate de historiene magesfølelsen vegrer seg mot. Tenk også på måten du fremstiller stoffet på: Det kan sies med undring og varsomhet, det kan slås fast med fynd og klem. Den forskjellen betyr mye!

Og en historie revet ut av sin sammenheng kan få en helt annen effekt enn samme fortelling vevet inn i en god helhet. Det er fortellingen om Abraham og Isak et eksempel på. Vær derfor bevisst på i hvilken sammenheng historien din glir inn – vil det omliggende materialet skape en forståelse og en innlevelse som forsvarer din fortelling, kan du med større mot bruke den.

Å vurdere bibelfortellingene ut fra innhold er nyttig og viktig. Men det kan også være fint å vurdere valg av fortelling ut fra fortellingens form – hvor kompleks er oppbygningen og plottet, hvor mange karakterer er med, hvor tydelige drivkrefter har karakterene, etc. Dette tror jeg ofte er vel så avgjørende for barns utbytte av historien som selve innholdet.

Nå vil jeg gå gjennom de ulike alderstrinnene med fokus på lytternes behov for form. Fremstillingen er basert på mine erfaringer. Du som leser kan legge til eller trekke fra, slik din erfaring tilsier. Eksempelene på gode bibelfortellinger for den enkelte aldersgruppen er antydninger. De er selvsagt også relevante for andre aldre. De fleste fortellinger kan, med god tilretteleggelse, fungere for alle.

Hvilke ord skal vi velge når vi forteller? Hvordan kan det vi sier skape kino i hodet hos tilhørerne våre? Vi skal fortelle slik at historien lever!

Å fortelle fra Bibelen for barn og unge er utgangspunktet for *Bibelfortellerboka*. Boka er full av eksempler og øvelser, og den viser metoder for forberedelse, gjennomføring og etterarbeid.

Denne boka gir inspirasjon og kunnskap til alle som forteller!

Helga Samset har vært forteller siden 1995. Hun har tidligere utgitt boka *Håndbok for tekstlesere*.

ISBN 978-82-543-1161-5

9 788254 311615 >

Verbum